

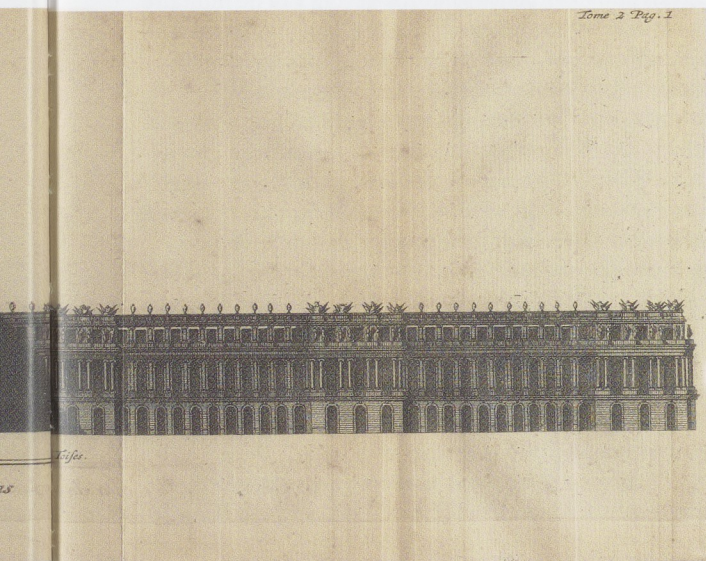


Vue du Château de Versailles du côté des Jardins
472 mètres

De passie van Frits Keers (1936-2000)

Geschiedenis en belang van zijn collectie
bestandscatalogi (Collectie Keers)

• GEERT-JAN KOOT •



Afb. 1
*Les delices de
Versailles, de Trianon,
et de Marly* (1728),
pag. 1: uitklaplaat
van 50 cm lengte,
voorstellende *Vue
du Chateau de
Versailles
du coté des
Jardins*, met
tekstpagina aan
de rechterzijde.
Bibliotheek Rijks-
museum, Amsterdam,
sign. B/Keers/1018a-b

In 2000 ontving het Rijksmuseum uit de nalatenschap van Frits Keers, hoofdconservator bij het Stedelijk Museum Amsterdam, zijn collectie bestands- of collectiecatalogi van museale en particuliere verzamelingen. Dit lefaat was het gevolg van de goede en intensieve relatie die de bibliotheek door de jaren met hem had opgebouwd. Sedert lange tijd verzamelde Frits Keers deze catalogi, met als gevolg dat zijn bovenwoning aan de Koninginneweg in Amsterdam tot de nok gevuld was met afgeladen boekenkasten. Zelfs in het trappenhuis stonden kasten met de museumcatalogi uit het interbellum. De gedrevenheid die Frits Keers aan de dag legde om alle edities en supplementen van zoveel mogelijk bestandscatalogi bijeen te brengen, verklaart de mate van volledigheid van zijn collectie. Hij richtte zich in eerste instantie op catalogi van schilderijenverzamelingen, maar liet inventarissen van beeldhouwkunst, prent- en tekeningenverzamelingen niet liggen. Zijn belangstelling ging niet uitsluitend uit naar catalogi van museale instellingen. Ook de inventarissen van de particuliere collecties, veelal van vorsten en mecenasen, behoorden tot zijn aan-

dachtsgebied. Deze collecties werden in de 18de eeuw soms opengesteld voor aanschouwing door het publiek en konden, indien niet verspreid geraakt door verkoop of plundering, uitgroeien tot de kern van museumcollecties. Het was juist deze openstelling voor het publiek waaruit de noodzaak voortkwam om een inventaris van de verzameling op te stellen. Voorheen vormde de aanleiding van het samenstellen van een kunstinventaris vaak het overlijden van de eigenaar, waarna een boedellijst werd opgemaakt. De afbakening van de bestandscatalogus is derhalve niet altijd scherp te trekken. In de gesprekken die ik met Frits over dit onderwerp voerde, kwam hij tot de slotsom dat de grenzen van de verzameling niet te eng moesten worden bepaald. Immers, elke vorm van inventaris die kan leiden tot meer inzicht in de samenstelling en ontwikkeling van collecties is van belang. Dit inzicht leidde er toe dat ook stadsgidsen en reisbeschrijvingen uit de 18de en 19de eeuw waarin kunstcollecties worden beschreven door hem het verzamelen waard werden bevonden.

Bestandscatalogi bieden een ongekend inzicht in de ontwikkeling van verzamelingen en vormen de weerslag van de gangbare smaak en de kunsthistorische opvattingen. In haar essay 'Galeriewerke' beschrijft Katharina Krause de geschiedenis van geïllustreerde bestandscatalogi aan de hand van een aantal sleutelwerken in de ontwikkeling van deze bibliografische verschijningsvorm.¹ Uit het feit dat vrijwel alle genoemde museumcatalogi deel uitmaken van de collectie Keers blijkt het grote belang van deze verzameling. Bovendien was een groot deel van deze catalogi niet eerder aanwezig in het Rijksmuseum.

De vroege museumcatalogi van schilderijencollecties bezitten nauwelijks enige esthetische waarde. Vaak pretenderen deze uitgaves niet meer te bieden dan een opsomming van de

tentoongestelde werken met summiere biografische informatie over de kunstenaars, de namen en onderwerpen van de schilderijen en de nummering van de werken. Ze waren bedoeld als gids bij het bezoeken van de zalen en om de tentoongestelde werken te identificeren. De kunstwerken in de catalogi zijn alfabetisch ingedeeld op de namen van de kunstenaars. Zo kan aan de hand van de eerste catalogi van het in 1793 geopende Musée Français, het latere Musée du Louvre, niet alleen de toenmalige samenstelling van de collectie worden geanalyseerd, maar ook worden opgemaakt welke schilderijen op zaal hingen, maar niet hoe ze ten opzichte van elkaar waren gehangen.² Als gevolg van de militaire successen van Napoleon in Nederland, Italië en het Duitse Rijk werden de nationale kunstcollecties in hoog tempo geconfiscieerd en naar Parijs afgevoerd. Met de onstuimige groei van de collecties van de Franse staat kon in 1810 een volledig chronologisch overzicht worden ingericht van de geschiedenis van de schilderkunst in het Musée Napoléon, de opvolger van het Musée central des arts. De catalogi bleven echter bescheiden van omvang *afin de maintenir la Notice (...) à un prix modique, en faveur de la classe la moins fortunée.*³

In de 18de eeuw ontwikkelde de Kurfürstliche Gemälde-Gallerie in Dresden zich van representatiemiddel van de vorst naar een 'Bildungsanstalt' ten dienste van het publiek. De eerste uiting van de museumcatalogus als educatief instrument voltrok zich bij de samenstellers Johann Anton Riedel en Christian Friedrich Wenzel van het eerste vademecum *Catalogue des tableaux de la Galerie Electorale a Dresde* in 1765. Hierin werd de volgorde van de schilderijen aan de wanden gevolgd, met een alfabetisch register van kunstenaarsnamen. Besloeg de omvang van de catalogus uit 1765 slechts 244 pagina's, de catalogus van de Gemälde-Gallerie uit

1782 is met 467 pagina's bijna twee keer zo omvangrijk. In deze *Abrégé de la vie des peintres, dont les tableaux composent la Galerie Electorale de Dresde, avec le détail de tous les tableaux de cette collection et des éclaircissements historiques sur ces chefs-d'oeuvres de la peinture* worden alle schilderijen geordend naar scholen in detail beschreven met inleidende hoofdstukken over de stijlkenmerken en biografieën van de kunstenaars.

Naast deze 'Galerieführer' zagen luxe prentwerken, de 'Galeriewerke', het licht. Aan de mecenas en verzamelaar Kurfürst Carl Theodor von der Pfalz is het tweedelige overzichtswerk uit 1778 opgedragen met dertig platen waarop in totaal 365 afbeeldingen van zijn schilderijenverzameling: *La Galerie electorale de Dusseldorff ou Catalogue raisonné et figuré de ses tableaux*. Het is de eerste volledig geïllustreerde catalogus waarin alle tentoongestelde schilderijen in de collectie zijn opgenomen. Terwijl dit plaatwerk aanwezig is in het Rijksmuseum, verwierf Frits Keers de tekstband die in 1781 verscheen. Hieruit blijkt dat hij niet bijzonder geïnteresseerd was in luxe edities of bibliotheek exemplaren. Hoewel de afbeeldingen belangrijke visuele informatie leveren, ging het hem om de teksten waaruit de samenstelling van de collectie kan worden afgelezen. Het gevolg is dat hij veel efemere catalogi verwierf waarvan het belang door hun onaanzienlijkheid gemakkelijk over het hoofd kan worden gezien.

De ontwikkeling naar de beredeerde catalogus voltrok zich in de 19de eeuw. Met de toename van kunsthistorische publicaties onstond de behoefte om naast museumgidsen ook catalogi samen te stellen waarin alle beschikbare informatie over de kunstwerken werd opgenomen. In Wenen verscheen in 1854 het eerste deel van het tiendelige werk *Historisch-kritischer Katalog der K.K. Gemälde-Gallerie im Belvedere zu Wien*, samengesteld door Albrecht Krafft. Wilhelm Schäfer

bracht zijn vierdelige catalogus uit in 1860 onder de titel *Die Königliche Gemälde-Gallerie zu Dresden: zur Erleichterung eingehender Studien in der Geschichte der Malerei und deren Kunstkritik allen Jüngern und Freunden der Kunst*.⁴ Zoals door Schäfer zelf aangegeven, is het boek niet bedoeld voor de *blossen Spaziergänger in der Gallerie*, maar als hulpmiddel bij de bestudering van de kunstgeschiedenis.

Bij de heropening van het Kaiser Friedrich Museum in Berlijn in 1904 verscheen de vijfde editie van de *Beschreibende Verzeichnis der Gemälde im Kaiser-Friedrich-Museum* met als vernieuwing ten opzichte van de eerdere uitgaven 82 lichtdrukken en afbeeldingen van de signaturen van de kunstenaars. Een verdere ontwikkeling waarbij beschrijvingen en reproducties zijn geïntegreerd, vormde de geïllustreerde catalogus *Die Gemäldegalerie des Kaiser-Friedrich Museums. Vollständiger beschreibender Katalog mit Abbildungen sämtlicher Gemälde* door Hans Posse in twee delen, resp. 1909 en 1911. De catalogus is zorgvuldig samengesteld, waarbij alle schilderijen uitvoerig zijn beschreven en afgebeeld in zeer fijn gerasterde autotypieën gedrukt op gestreken kunstdrukpapier. Aan het gemis aan kleur in de zwart-witafbeeldingen wordt tegemoetgekomen door uitvoerige analyses van kleurwaarden en tonaliteit van de schilderijen. Met deze catalogus werd het stramien van de museumcatalogus als werkinstrument voor kunsthistorisch onderzoek voor lange tijd vastgelegd.

Met de uitgave van de schilderijen-catalogus van het Rijksmuseum *All the paintings* in 1976 werd een nieuwe fase ingeluid. Deze catalogus wordt door Jan Piet Filedt Kok in zijn artikel over de ontwikkeling van de catalogi van de collectie schilderijen van het Rijksmuseum vanaf 1809 gekarakteriseerd als 'de meest volledige ontsluiting van een verzameling in woord en beeld'.⁵ Het is deze catalogus van het Rijks-

museum waarvan de opgenomen bibliografie van bestandscatalogi Keers inspireerde tot het samenstellen van een herziene beredeneerde bibliografie waarin hij zijn opvattingen over het bibliografische handwerk wist te realiseren.

De passie van Frits Keers voor bestandscatalogi komt niet alleen in zijn verzameldrift tot uiting maar ook in enkele geschriften van zijn hand. Naast zijn opvattingen over de functie van bestandscatalogi blijkt hierin ook de grondigheid waarmee hij in zijn verzamelen te werk ging. Het is ook door een van deze geschriften dat hij een speciale relatie kreeg met de bibliotheek van het Rijksmuseum. Vanaf 1989 kon Frits naar hartelust grasduinen in de magazijnen van de bibliotheek van het Rijksmuseum dankzij een 'vrijbrief'. Deze speciale toestemming had hij te danken aan zijn initiatief tot de samenstelling van een nieuwe beredeneerde bibliografie van alle catalogi van de collectie schilderijen van het Rijksmuseum. In 1992 werd deze bibliografie gepubliceerd in het supplement op *All the paintings*.⁶ Zo kon hij een goed inzicht verwerven in de niet onaanzienlijke collectie bestandscatalogi in de bibliotheek. In de loop van dit bibliografisch onderzoek bleek dat de bibliotheek allerm minst volledig was. Frits wist de ontbrekende catalogi op te sporen en in de meeste gevallen te verwerven, wat hem na afloop van het project deed besluiten: *Het leukste van de hele onderneming (...) vond ik overigens dat ik alle bewijsstukken om zo te zeggen binnen handbereik op de plank had staan – een zekere voldoening over de mogelijkheden die mijn verzamelactiviteit blijktbaar in zich draagt.*⁷

Het belang dat Frits hechtte aan bibliografieën van museale bestandscatalogi blijkt ook uit de kritische kanttekeningen die hij in 1994 maakt in een artikel in *Oud Holland* bij het eerste deel van een serie van vijf nieuwe bestandscatalogi van de schil-

derijen van het Mauritshuis.⁸ Als een belangrijke verbetering ten opzichte van de eerdere catalogus van het Mauritshuis uit 1987 beschouwde hij de opname van de bestandscatalogi onder het kopje *Collectiecatalogi. De introductie van een aparte status voor dit specifieke onderdeel van de literatuur is echter van recente datum en kan niet voldoende positief worden gewaardeerd.*⁹ Hij betoogde dat veel informatie over de geschiedenis van individuele schilderijen zoals toeschrijvingen, identificaties en herkomsten, schuilgaat in oude edities van de eigen collectiecatalogi. Maar in het geval van het Mauritshuis kan niet worden volstaan met de raadpleging van de eigen uitgaven. Voor de schilderijen die als Napoleonische buit van 1795 tot 1815 tijdelijk deel hebben uitgemaakt van de verzamelingen van het Musée Napoléon, de voorloper van het Louvre, vormen de Parijse catalogi uit die periode waardevolle documenten. Dat geldt ook voor de bruiklenen van het Rijksmuseum in Amsterdam, waarvoor de eerste catalogus uit 1809 onmisbare informatie biedt. Deze voorbeelden illustreren het belang dat Keers stelde in de bibliografische betrouwbaarheid, het nauwgezet exciperen van de eigen bestandscatalogi, en het onderzoek in de bronnen van de geschiedenis van de verzameling. Hij concludeerde dat niettegenstaande het grondige onderzoek van de geschiedenis van de afzonderlijke stukken, een beredeneerde bibliografie van bestandscatalogi naar analogie van Frits Lugts bibliografie van veilingcatalogi, *Répertoire des catalogues de ventes publiques*, node wordt gemist.¹⁰

Niet alleen in deze boekbespreking breekt Frits Keers een lans voor de erkenning van de museumcatalogus als afzonderlijke categorie van de kunsthistorische literatuur. Het samenstellen van een volledige reeks bestandscatalogi beschouwt hij als een basistaak van elk museum. In een brief van 5 juni 1993 aan de samensteller

van de tentoonstellingscatalogus *Het Gedroomde Land. Pastorale schilderkunst in de Gouden Eeuw* van het Centraal Museum in Utrecht pleit Keers voor een consequente bibliografische behandeling van de museumcatalogi.¹¹ Hij motiveert zijn schrijven met de volgende opmerking: *Het streven is de museumcatalogus te verheffen tot de mijns inziens toekomstige plaats door hem te isoleren uit het ondoorzichtige schemergebied van de literatuurverwijzingen waarbij hij meestal wordt ondergebracht, zo hem al een plaats wordt toegevoegd. Deze erkenning van zijn waarde is slechts mogelijk door hem een aparte status toe te kennen, wat in de praktijk neerkomt op de rubricering ervan in een eigen categorie na de herkomstgegevens en voorafgaande aan de literatuur en tentoonstellingen.* Hij maakt een punt van de geconstateerde onzorgvuldigheden in de tentoonstellingscatalogus en stelt als voorbeeld de bibliografie van de catalogi van schilderijen in het Rijksmuseum die hij zelf had samengesteld samen met ondergetekende. Maar hij merkt tevens op dat niet alle eigen cataloguspublicaties in de bibliotheek van het Rijksmuseum aanwezig zijn, zoals vanzelfsprekend zou mogen worden verondersteld. Bovendien geeft hij in deze brief een treurig voorbeeld van minachting voor de documentatie van de eigen geschiedenis, zoals hij mocht ervaren in de Alte Pinakothek te München. *Ik werd geconfronteerd met de volstrekte ongeïnteresseerdheid voor de mogelijke verwerving van een daar niet aanwezige, afwijkende editie van de catalogus van de keurvorstelijke verzameling te Düsseldorf.*¹²

Met deze laatste ervaring in gedachten heb ik Frits uitgenodigd om een voordracht te geven voor een internationaal gezelschap van kunstbibliothecarissen ter gelegenheid van de *European Art Libraries Conference on Museum Catalogues* in Triëst in 1996.¹³ Na enig aarzelen kon hij de verleiding niet weerstaan om zijn missie uit te dragen aan de institutionele verzame-

laars van bestandscatalogi: de kunstbibliothecarissen, in het bijzonder de museumbibliothecarissen. Op dit congres gaf hij aan de hand van de ontstaansgeschiedenis een treffende karakterisering van de museumcatalogus als bibliografisch fenomeen, en toonde de onmisbaarheid aan voor de kunsthistorische wetenschap vanuit de optiek van de verzamelgeschiedenis, opvattingen over smaak, toeschrijvingen en herkomstgeschiedenis van individuele kunstwerken, en als reflectie van de kunsthistorische wetenschap. Zijn constatering dat elk kunsthistorisch essay schatplichtig is aan de bibliografie van veilingcatalogi samengesteld door Frits Lugt, bracht hem tot de slotsom dat een bibliografie van museumcatalogi minstens even belangrijk is.¹⁴ Hij nam als eenzaam voorbeeld de beide banden samengesteld door Horst-Johs Tümmers waarin alle collectiecatalogi van de musea in Berlijn en München zijn opgenomen.¹⁵ *These publications stand more or less isolated – landmarks in a desert, but there is no follow-up.*¹⁶ De publicatie van zijn voordracht in een internationaal vakblad voor kunstbibliothecarissen getiteld *Preliminaries for a bibliography of museum collection catalogues* droeg hij dan ook op aan Tümmers.¹⁷

Ten slotte stelde de directeur van CODART, Gary Schwartz, voor om vanuit de invalshoek van deze jonge stichting, een bibliografie samen te stellen. In het eerste nummer van de *Codart Courant* uit 1998 worden de plannen van CODART, uit de doeken gedaan.¹⁸ Als onderdeel van het bevorderen van de uitwisseling van informatie over Nederlandse en Vlaamse kunst stelt de stichting zich onder meer ten doel om een bibliografie van collectiecatalogi met betrekking tot de Nederlandse kunst samen te stellen. Het streven is om tot een volledig overzicht te komen van alle edities van alle museumcatalogi met interessante selecties met Nederlandse en Vlaamse

kunst. Als zodanig zal de bibliografie tevens fungeren als een reconstructie van de verspreiding van de Nederlandse kunst in de wereld. Bovendien wordt aangekondigd dat Frits Keers de samensteller is van de bibliografie met als uitgangspunt zijn eigen collectie evenals de verzamelingen van het Rijksmuseum en het Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie.¹⁹ Na zijn overlijden op 9 september 2000 werden in de werkkamer drie diskettes aangetroffen met daarop een aanzet van een catalogus van zijn inmiddels zeer omvangrijke verzameling. Aan een aantal catalogi zijn door Keers met de schrijfmachine getypte fiches toegevoegd waarop de minutieuze bibliografische beschrijving en op de keerzijde de wijze van verwerving en de naam van de verkoper. Helaas noteerde hij niet de betaalde prijzen.

De collectie Keers is volledig autonoom. Frits Keers heeft niet de collectie van de bibliotheek van het Rijksmuseum als uitgangspunt genomen om aanvullend te collectioneren. Integendeel, op gezette tijden werden de doubletten uit de bibliotheek door hem gretig bestudeerd en bij geschiktheid geruild tegen dubbeln uit zijn eigen collectie. Wekelijks kon hij worden aangetroffen in de bibliotheek om zijn nieuw verworven exemplaren te vergelijken met de exemplaren in het Rijksmuseum. Geregeld ontdekte hij afwijkende edities die hij dan triomfantelijk kwam tonen. De catalogi haalde hij overal vandaan: hij spelde antiquariaatscatalogi en schreef museumbibliotheken aan met het verzoek om doubletten te ruilen. Maar het liefst neusde hij rond in boekenstalletjes, bij obscure boekwinkeltjes en zelfs op vlooiemarkten. Als conservator van het Stedelijk Museum begeleidde hij vaak kunsttransporten naar het buitenland. Bij terugkeer in Amsterdam kwam hij stevast zijn bijzondere verwervingen laten zien. Dat hij daarbij ook de collectie van de bibliotheek van het Rijksmuseum in

gedachten had, bleek toen hij eens vanuit Londen opbelde met de mededeling dat hij een zeldzame vroege catalogus van het Louvre op het spoor was die ontbrak in onze verzameling. De prijzen die Frits Keers betaalde voor deze catalogi liepen enorm uiteen. In tweedehandsboekwinkeltjes kocht hij veel catalogi voor 'feestprijzen' van één tot enkele gulden. Voor de vroegste catalogus van het Louvre uit 1793 moest £ 75 worden neergelegd. In het exemplaar van deze catalogus in de Collectie Keers is de factuur uit 1992 aangetroffen van het Londense antiquariaat *Europa Books*.

Het gevolg van de schenking van de Collectie Keers is dat een gedeelte van de catalogi nu dubbel aanwezig is in het Rijksmuseum. Uiteraard bezit het Rijksmuseum op zijn beurt zeldzame museumcatalogi waar Keers nooit de hand op heeft weten te leggen. Beide collecties vullen elkaar echter in hoge mate aan. Hij wist door minutieus vergelijkend onderzoek verbijsterend veel verschillende edities van een catalogus bijeen te brengen. In sommige musea met een voortdurende aanwas van kunstwerken was het niet ongebruikelijk om met grote regelmaat supplementen op de catalogus uit te brengen en deze losse aanvullingen na verloop van tijd te incorporeren in nieuwe edities. Bovendien werden de supplementen tussentijds samengevoegd en gecumuleerd uitgegeven. Zo kan aan de hand van de museumcatalogi van bijvoorbeeld Londen, Dresden, Berlijn en Kassel een uiterst gedetailleerd beeld worden verkregen van de groei en de ontwikkeling van deze collecties. Het aantal catalogi in de Collectie Keers van de Königl. Gemäldegalerie in Dresden verschenen tussen 1765 en 1914 bedraagt 45 verschillende uitgaven. Van de National Gallery in Londen bezat hij 34 uitgaven verschenen tussen 1835 en 1914. Dat ook de kunsthistorische opvattingen veranderden blijkt onder meer uit de gewijzigde toeschrijvingen en beschrijvingen

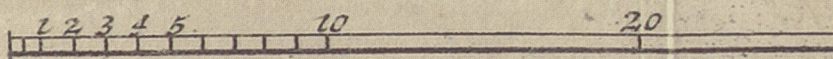
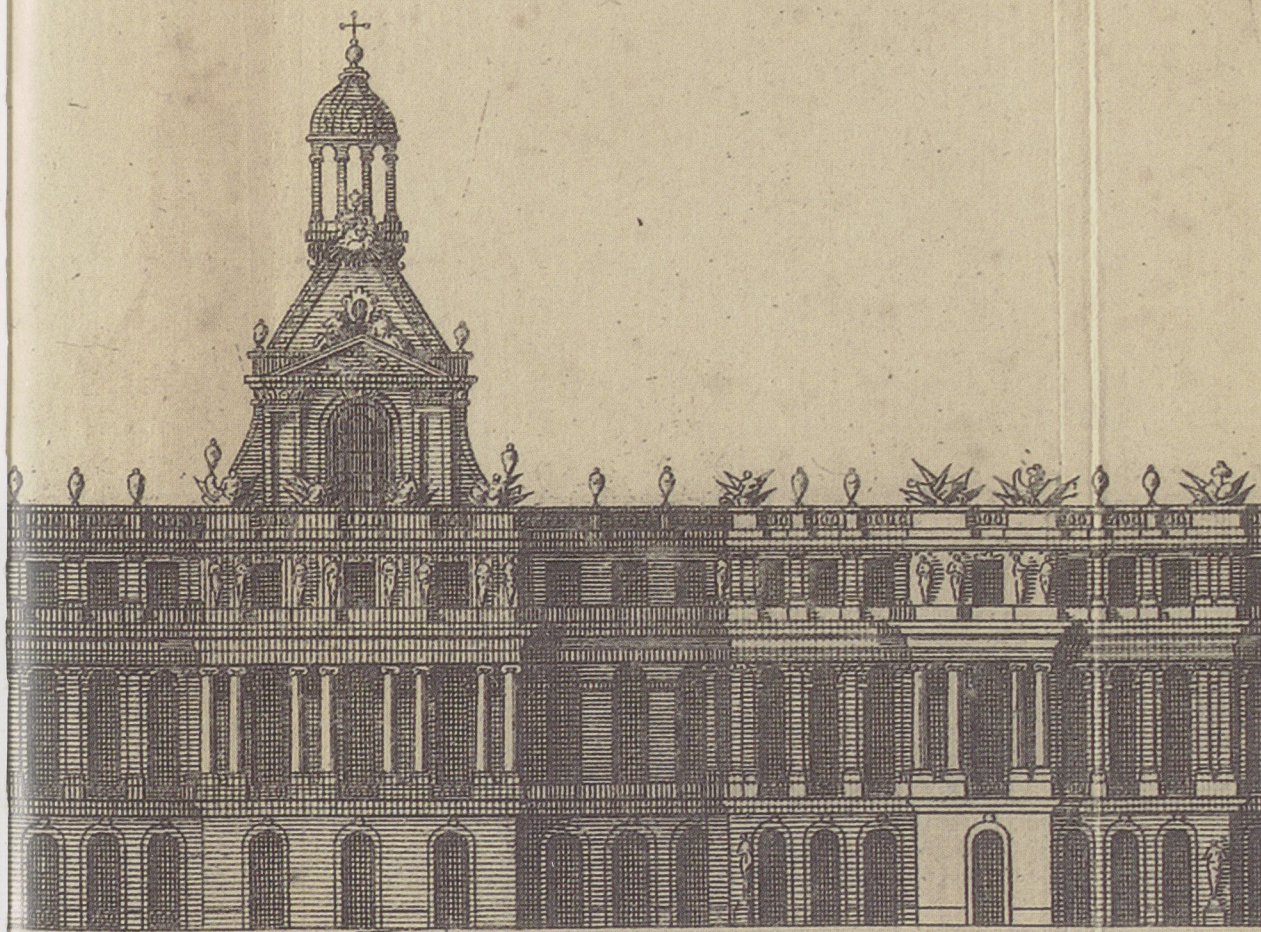
gen in de verschillende catalogi.²⁰

In september van 1999 had Frits Keers ten overstaan van de bibliothecaris van het Rijksmuseum de intentie geformuleerd zijn verzameling bestandscatalogi verschenen tot 1914 te schenken aan de bibliotheek. In de specificatie bij de schriftelijke intentieverklaring die na zijn overlijden is aangetroffen, wordt gedetailleerd opgesomd wat de schenking inhoudt en in welke vertrekken en kasten de boeken zich bevinden. Er blijkt zelfs een stempel met de tekst 'Collectie Keers' gereed te liggen waarmee alle boeken die tot de schenking behoren moeten worden gemerkt. De schenking uit zijn nalatenschap bestaat uit alle bestandscatalogi van museale en particuliere collecties verschenen tot 1914, aangevuld met stadsgidsen en reisverslagen. Voorts staat in de intentieverklaring te lezen: *Uit de catalogi verschenen na 1914 mag vrijelijk worden gekozen, met dien verstande dat ze – eenmaal geselecteerd – deel uitmaken van de schenking en samen met het oude bestand worden opgeslagen.* Aan de wens om alle catalogi behorende tot de Collectie Keers bijeen te plaatsen is voldaan, met uitzondering van enkele grote formaten. Bovendien is de volgorde in zijn kasten zoveel mogelijk aangehouden bij de plaatsing in het boekendepot van het Rijksmuseum. In deze ordening is uitgegaan van twee hoofdgroepen, te weten de museumcatalogi en de collectiecatalogi van particuliere verzamelaars. De museumcatalogi zijn verdeeld in vier verschillende formaten. Binnen elke formaatgroep staan de catalogi achtereenvolgens gerangschikt op plaatsnaam, instellingsnaam en op jaar. Uiteindelijk zijn 3.349 boeken uit de schenking opgenomen. Tijdens het gesprek met Frits waarin hij zijn intenties kenbaar maakte, kwamen de kosten voor de catalogisering van een dergelijke omvangrijke collectie ter sprake. Aangezien de exacte omvang van de schenking niet duidelijk was, kon

slechts een grove inschatting worden gemaakt. Dankzij de schenking van een geldelijke bijdrage uit zijn nalatenschap kon de verzameling worden opgenomen in de geautomatiseerde catalogus van de bibliotheek. Alle collectiecatalogi zijn afzonderlijk gecatalogiseerd volgens de internationaal geldende regels voor titelbeschrijvingen. Bovendien konden aan deze beschrijvingen ingangen worden toegevoegd om de collecties te ontsluiten op plaatsnamen, verzamelaarsnamen (instellings- en persoonsnamen) en jaren van samenstelling.²¹ Dankzij deze manier van ontsluiten is het goed mogelijk om selecties te maken die overeenkomen met de bibliografische inzichten van Frits Keers. De opname in de webcatalogus garandeert de brede beschikbaarheid van deze gegevens.²² Hiermee is de grondslag gelegd voor de door hem zo vurig bepleite bibliografie van bestandscatalogi.

NOTEN

- 1 Katharina Krause, 'Galeriewerke', in *Bilderlust und Lesefrüchte: das illustrierte Kunstbuch von 1750 bis 1920*, Leipzig 2005, p. 255.
- 2 *Catalogue des objets contenus dans la galerie du Muséum français, décrété par la convention nationale, le 27 juillet l'an second de la République Française*, Parijs 1793.
- 3 *Notice des tableaux exposés dans la Galerie Napoléon*, Parijs 1810, p. ij.
- 4 De volledige titel luidt: Wilhelm Schäfer, *Die königliche Gemälde-Gallerie zu Dresden: zur Erleichterung eingehender Studien in der Geschichte der Malerei und deren Kunstkritik allen Jüngern und Freunden der Kunst nach Ordnung der Räume beschreibend und erläuternd vorgeführt und mit einem resumierenden Verzeichnisse der Maler begleitet*, Dresden 1860.
- 5 Jan Piet Filedt Kok, 'Een nieuwe catalogus van de 17de-eeuwse Hollandse schilderijen van het Rijksmuseum', in dit *Bulletin*.
- 6 Frits Keers en Geert-Jan Koot, 'Catalogues of the collection: revised bibliography', in Pieter J.J. van Thiel e.a., in *All the paintings of the Rijksmuseum in Amsterdam. A completely illustrated catalogue. First Supplement: 1976-91*, Amsterdam/Den Haag 1992, pp. 22-31.
- 7 Ongedateerde brief aan de auteur van dit artikel.
- 8 Frits Keers, 'Bibliografische aantekeningen bij Ben Broos, 'Liefde, list en lijden. Historiestukken in het Mauritshuis'', *Oud Holland* 108 (1994), pp. 137-140.
- 9 Keers, *op.cit.* (noot 8), p. 137.
- 10 Frits Lugt, *Répertoire des catalogues de ventes publiques intéressants l'art ou la curiosité [1600-1925]*, 's-Gravenhage 1939-1987, 4 delen.
- 11 Peter van den Brink, *Het Gedroomde Land. Pastorale schilderkunst in de Gouden Eeuw*, Utrecht 1993. Hierin wordt naar alle voorgaande catalogusedities verwezen.
- 12 Deze editie is niet opgenomen door Horst-Johs Tümmers in zijn *Verzeichnis der Kataloge und Führer kunst- und kulturgeschichtlichen Museen in der Bundesrepublik Deutschland und in Berlin*, Berlijn 1975-1979. *Band 1: Kataloge und Führer der Berliner Museen*, 1975, 2029 items; *Band 2: Kataloge und Führer der Münchner Museen*, 1979, 2392 items.
- 13 Congres in het Civico Museo Revoltella Galleria d'Arte Moderna, Trieste, in samenwerking met BiArte Associazione Italiana Biblioteche, 2-4 december 1996.
- 14 Lugt, *op.cit.* (noot 10).
- 15 Horst-Johs Tümmers, *op.cit.* (noot 12).
- 16 Frits Keers, 'Preliminaries for a bibliography of museum collection catalogues: some historical observations on a hitherto neglected aspect of museum history', *Art Libraries Journal* 22 (1997), nr. 2, p. 31. In 1992 ontving Keers een brief van Tümmers in antwoord op zijn aanvullingen op de tweede band. Hierin schrijft Tümmers: *Leider ist die Reihe nicht fortgeführt worden, obwohl die Museumsleute und der Verlag interessiert waren. Ich selbst war erschöpft von der Arbeit an den Bänden 1 und 2, fand aber keinen Nachfolger, der diese umfangreiche Arbeit übernommen hätte*. Brief toegevoegd aan band 2 van Tümmers, *op.cit.* (noot 12) in de Collectie Keers. In dit exemplaar zijn tevens toegevoegd losse bladen met aanvullingen op de catalogus.
- 17 Keers, *op.cit.* (noot 16), pp. 26-34.
- 18 *The statutes define the purpose of the foundation as furthering the exchange of information about the art of the Netherlands and Flanders and all related activities, in particular establishing and maintaining an international network of keepers of collections of Dutch and Flemish art (...)*, in *Codart Courant* 1 (12/1998), p. 1.
- 19 *Codart Courant*, *op.cit.* (noot 18), p. 2.
- 20 Keers, *op.cit.* (noot 8), p. 138. In de catalogus van het latere Louvre uit 1798 *Notice des tableaux des écoles française et flamande* wordt het schilderij van Ludolf Bakhuizen dat zich nu in het Mauritshuis bevindt onjuist geïnterpreteerd als *Débarquement du Roi Jacques II*. Deze vergissing werd reeds hersteld in de catalogus van het jaar daarop waarin het wordt betiteld als *Le débarquement en Hollande du Roi Guillaume III (de Nassau), lorsqu'après avoir détrôné son gendre Jacques II, et soumis l'Angleterre, il revint, en l'année 1691, visiter ses anciens Etats*.
- 21 Catalogisering van de collectie door Dirk Jan Hop van 11 februari 2002 tot 10 januari 2003 (32 uur per week) bekostigd uit de schenking, de verlenging tot 15 september 2003 bekostigd door de Stichting Het Rijksmuseum. De werkzaamheden waren opgeschort vanwege sluiting door asbestvondsten van 29 april tot 23 juni 2003.
- 22 Webcatalogus van de bibliotheek van het Rijksmuseum: <http://library.rijksmuseum.nl>. Het is sedert september 2002 mogelijk om binnen de subset van tentoonstellings-, veiling- en bestands-catalogi selecties uit te voeren op plaatsnamen, verzamelaarsnamen en jaartallen, al dan niet gecombineerd. Een nieuwe webcatalogus met meer selectiemogelijkheden is in ontwikkeling.



Vue du Château de